

Szymański, Wojciech

Inwentaryzacja grodzisk regionu płockiego

Notatki Płockie 5/1-15, 21-23

1960

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

troską powstałego przed trzema laty oddziału TSS w Płocku jest prowadzenie takiej pracy przy pomocy instancji partyjnej i w oparciu o podstawowe organizacje partyjne działające niemal we wszystkich zakładach, instytucjach i szkołach na terenie miasta. Głównym celem tej pracy jest wyjaśnienie polityki Partii i Rządu w stosunku do kościoła i religii, wyjaśnienie istoty programu zmierzającego do nauczania i wychowywania oparte na gruncie racjonalistycznego światopoglądu oraz otwarte przeciwstawienie się próbom rozprowadzenia waśni religijnych, próbom dzielenia ludzi na wierzących i niewierzących. Praca ta zmierza jednocześnie do wyrabiania w społeczeństwie postawy tolerancji i angażowania szerokiego ogółu do współpracy w realizacji zadań w dziedzinie wychowania moralnego.

W parze z pracą propagandową podjęte zostały wysiłki w celu organizowania szkół bez nauczania religii zgodnie z żądaniem setek osób przede wszystkim rodziców.

Jaka jest obecnie na tym odcinku sytuacja?

W roku 1957 nauczanie religii prowadzone było we wszystkich płockich szkołach średnich i podstawowych.

Obecnie, dzięki postawie znacznej części rodziców i nauczycieli, sytuacja jest już inna.

Oto niektóre dane:

W bieżącym roku szkolnym w szkolnictwie podstawowym i średnim uczy się ogółem — 9725 dzieci i młodzieży,

z tego w szkołach podstawowych — 7241

z tego w szkołach średnich (wszystkich typów — 2484

W szkołach i klasach, w których prowadzona jest nauka religii, uczy się ogółem — 5885 dzieci i młodzieży;

z tego w szkołach podstawowych — 5792

w szkołach średnich — 93

W szkołach i klasach, w których nie jest prowadzona nauka religii, uczy się ogółem — 3840 dzieci i młodzieży;

z tego w podstawowych — 1449

w średnich — 2391

Tak więc obecnie religia nie jest prowadzona w 3 szkołach podstawowych oraz w całym szkolnictwie średnim (z wyjątkiem kilku klas w Zasadniczej Szkole Odzieżowej).

W ten sposób spełnione zostały postulaty zwolenników szkół bez uczenia religii a w pierwszym rzędzie

w poważnym stopniu rozwiązano problem tym rodzicom, którzy życzyli sobie, aby ich dzieci uczęszczały do szkół bez religii.

W tej sprawie podkreślić należy właściwą postawę pewnej części nauczycieli, którzy słowem i czynem przyczynili się do osiągnięcia przytoczonych wyników. Wielu nauczycieli jest aktywnymi członkami TSS, zarówno na terenie szkoły jak i miasta. W chwili obecnej działa 9 kół szkolnych TSS.

Płocki Oddział Towarzystwa Szkoły Świeckiej nie porzeka dotychczasowych wyników. W roku bieżącym organizowane będą odczyty dla nauczycieli i rodziców. Towarzystwo zamierza przystąpić do tworzenia kół w zakładach pracy i instytucjach. Organizowane będą imprezy o charakterze wychowawczym i świeckim dla młodzieży, zwłaszcza w okresie ferii letnich, w dalszym ciągu zacieśniana będzie — dająca już obecnie dobre wyniki — współpraca z władzami i instytucjami oświatowymi i związkowymi. Wszystko to oraz wiele innych zamierzeń przyczynić się będzie do dalszej, konsekwentnej realizacji programu świeckiego wychowania młodzieży, właściwego układania stosunków, zrozumienia między wierzącymi i niewierzącymi. Działalność ta przyczyni się również do izolowania tych, którym świadomie zależy na wytwarzaniu zamętu i psuchozy o rzekomym zwalczaniu religii.

Pożyteczną rolę w tej dziedzinie, a zwłaszcza w dziedzinie popularyzacji i wyjaśnienia światopoglądu racjonalistycznego spełnia również działający w Płocku Oddział Stowarzyszenia Ateistów i Wolnomyślicieli, skupiający coraz więcej osób.

Dalsze konsekwentne przestrzeganie zasad polityki Partii i Rządu w stosunku do religii i kościoła przyczyni się niewątpliwie do głębszego zrozumienia tej polityki i realizacji zadań składających się na zbudowanie socjalistycznego społeczeństwa.

Od samego początku powstania Polski Ludowej władza ludowa stwarza sprzyjające warunki dla rozwijania i krzewienia postępowej idei społecznej. Dążenia te staną się rzeczywistością, jeśli coraz szerzej rozwijać będzie się działalność ludzi, ich przekonanie i nieustraszoną pracę ideową. Jednym z siewców tego przekonania i organizatorem tej pracy jest Towarzystwo Szkoły Świeckiej zdobywające sobie coraz głębszą sympatię i czynne poparcie.

WOJCIECH SZYMAŃSKI

INWENTARYZACJA GRODZISK REGIONU PŁOCKIEGO

W latach 1958—1959 ekipa archeologiczna Pracowni Polskiego Atlasu Archeologicznego Instytutu Historii Kultury Materialnej PAN kontynuowała inwentaryzację i weryfikację grodzisk na obszarze Mazowsza¹⁾. W akcji tej poczesne miejsce zajmował obszar historycznej ziemi płockiej i wyszogrodzkiej, czyli w przybliżeniu obecne powiaty: płocki, płoński, sierpecki, a częściowo również mławski i żuromiński. Objęte nią zostało 30 punktów, przyczym bezsporny fakt istnienia grodziska stwierdzono w 16 wypadkach, natomiast 14 obiektów uznano za wątpliwe i skreślono je z rejestru grodzisk. Ministerstwo Obrony Narodowej posta-

wiło do dyspozycji archeologów znakomity wóz terenowy, co znacznie przyspieszyło przebieg badań. W roku 1959 z pomocą przysły również wojska lotnicze używając helikoptera, dzięki któremu możliwe było wykonanie zdjęć lotniczych szeregu grodzisk z obszaru Mazowsza, wśród nich kilkunastu również z regionu płockiego.

Badania roku 1959 kończą w zasadzie inwentaryzację grodzisk na terenie Mazowsza Płockiego. Pozostaje jedynie dokonanie niezbędnych korektur i powtórne spenetrowanie miejsc wątpliwych, zanim opis grodzisk Mazowsza Płockiego ujrzy światło dzienne w ramach większej publikacji pt. „Katalog grodzisk województwa warszawskiego”. Na końcu niniejszego artykułu przed-

1) **ob.** W. Szymański, „Notatki Płockie” nr. 7 1958 str. 6—9.

stawiam pełny spis zarejestrowanych w kartotece Pracownicy Polskiego Atlasu Archeologicznego istniejących obecnie grodzisk ziemi płockiej i wyszogrodzkiej. Ponieważ zdają sobie sprawę, że spis ten może być niepełny bądź nieścisły, uprzejmie dziękuję z góry za wszystkie informacje i poprawki, przesłane przez zainteresowanych czytelników na adres:

Pracownia Polskiego Atlasu Archeologicznego, Warszawa, Al. K. Świerczewskiego 79.

Grodziska inwentaryzowane w roku 1958—1959.

POW. PŁOCK.

D r w a ł y. Opisywane przez W. H. Gawareckiego w „Bibliotece Warszawskiej” I, 1852 grodzisko leży na samej krawędzi wysokiego prawego brzegu Wisły około 2,5 km na zachód od Wyszogrodu. Wały grodziska o planie owalnym, zwężające się od zachodu, od strony łądu są dobrze zachowane, miejscami do 3 m wysokości, natomiast od strony skarpy wiślanej — po większej części uległy zniszczeniu. Rozmiary grodziska około 120×70 m. Od strony łądu odcina grodzisko głęboki i szeroki jar. Grodzisko należy do największych i najciekawszych zabytków tego typu znanych z obszaru Mazowsza Płockiego.

W y s z o g r ó d. Tak zwana „Góra Zamkowa” znajduje się w pobliżu mostu wiślanego. Jest to wzgórze stożkowate o stromych ścianach wysokości kilkunastu metrów, o płaskiej platformie średnicy ok. 28×38 m, położone na krawędzi doliny Wisły. Od reszty wzniesień prawego brzegu doliny Wisły odcinają je głębokie i szerokie jary, którymi obecnie biegną ulice.

POW. PŁOŃSK.

B i e ł e k. Sochocina. Grodzisko zwane „Napoleońskie Góry”, leży wśród pól uprawnych na samej prawej krawędzi doliny Wkry, około 1,5 km od Sohocina. Świetnie zachowany wał porośnięty trawą, o planie czworokątnym z zaokrąglonymi rogami, wysokości mierząc od podnóża od strony wewnętrznej do 4 m. Średnica środkowego zagłębienia majdanu ok. 20×24 m. W licznych kretowiskach na majdanie występuje intensywnie ciemna ziemia z węgielkami drzewnymi i drobnymi grudkami polepy.

P i e ś c i d ł a. Niewielkie grodzisko pierścieniowate (ok. 34 m średnicy), otoczone fosą, znajduje się w lesie między Pieścidłami a Karnkowem. Jest ono trudno dostępne zwłaszcza w porze deszczów ze względu na położenie wśród niewielkiego obniżenia w terenie podmokłym. Niewysoki wał porastają krzaki i drzewa. Ludność miejscowa nazywa je „Okopem”.

POW. PŁOŃSK.

P ł o Ń s k. Grodzisko znajduje się na wschodnim skraju miasta przy drodze do N. Miasta. Jest ono bardzo silnie zniszczone i jego pierwotnego rozplanowania nie sposób dokładnie zrekonstruować. Obecnie ma ono w przybliżeniu kształt niewysokiego okrągłego wzgórka o nierównej platformie średnicy około 80 m. Na powierzchni występują duże ilości ceramiki wczesnośredniowiecznej z wieku XII—XIII oraz późniejszej.

R a d z i k o w o. Dobrze znane archeologom grodzisko zwane „Gaik”, leżące na północ od wsi, to ścięty stożek usypany na naturalnym wzgórzu, oddzielonym

głębokim parowem od płaskowzgorza. Górna platforma płaska. Znajdująca się od strony południowej zwirowania naruszyła częściowo stożek grodziska, odkrywając na przestrzeni kilku metrów warstwę ziemi ciemnobrunatnej o niewielkiej zawartości węgla drzewnego. Znalaziono w niej fragment ceramiki z XI—XII w.

R a d z y m i n. Niewielkie stożkowate grodzisko z zagłębieniem pośrodku znajduje się w płaskim podmokłym terenie na południo-wchód od wsi. Jego średnica u podstawy wynosi zaledwie 25 m. Otacza je fosa kilkumetrowej szerokości napełniona stale wodą.

POW. SIERPC.

R a c i ą ż. Nikłe szczątki grodziska zwanego „Wodną Górą” znajdują się na zachód od kościoła, wśród podmokłych łąk doliny Raciążnicy. Jego kształt pierwotny trudny jest obecnie do odtworzenia, najprawdopodobniej był to jednak owal z przewężeniem w płn.-zachodnim końcu, o średnicy 50×100 m. Większa część grodziska jest obecnie rozwieszona niemal do podstawy, skopana i zryta. Na powierzchni znalaziono fragmenty ceramiki z XI—XII w.

POW. MŁAWA.

R a d z a n ó w. Na lewym brzegu Działdówki w najbliższym sąsiedztwie osady, od płn.-zachodu znajduje się grodzisko zwane „Zamkiem”. Czworokątne, poza zniszczeniem w partii północno-wschodniej, dobrze zachowane wały (wysokości do 2,7 m) są usadowione na kępie między głównym nurtem rzeki a jej odgałęzieniem. Środkowa część — majdan grodziska mierzący 43×50 m, użytkuje obecnie ludność miejscowa jako miejsca niedzielnych zabaw.

U n i e r z y ż. O Unierzyżu czytamy w akcie z r. 1233 „cum castellum de mazovia nomine uniezir hędificaretur vir illustris nomine Otto...” Prawdopodobne ślady zamku w postaci dwóch fragmentów wału kilkunastumetrowej długości, wysokości do 3 m, znajdują się na niewielkiej wyspie, między głównym nurtem Działdówki a jej odgałęzieniem tuż koło młyna. Przed laty sześćdziesięciu wały zamczyska w Unierzyżu miały jeszcze kształt regularnego prostokąta. Obecnie nikłe resztki zamczyska ulegają od lat kilkudziesięciu rozwożeniu na budowę wszelkiego rodzaju nasypów. W obrywach wału, tuż pod darnią widoczny jest bruk kamienny, przepalone fragmenty dużych belek oraz fragmenty średniowiecznej ceramiki.

POW. NOWY DWÓR MAZOWIECKI.

Z a k r o c z y m. Grodzisko zwane „Czubajka” położone jest na krawędzi wysokiego prawego brzegu Wisły, na północnym skraju miasta. Grodzisko osadowione na wąskim cyplu ma kształt kopca lekko owalnego o wymiarach nierównej platformy górnej 28×30 m, odciętego od reszty wzniesienia rowem. Od strony Wisły, w licznych obrywach i zmywach, widoczna jest gruba warstwa kulturowa, w której występują fragmenty naczyń, a miejscami kamienie. Grodzisko było już dwukrotnie przedmiotem krótkich badań archeologicznych.

Alfabetyczny spis istniejących grodzisk ziemi płockiej i wyszogrodzkiej

Lp.	Miejscowość	Powiat	Lp.	Miejscowość	Powiat
1.	Biała	Płock	13.	Płock	Płock
2.	Biele	Płońsk	14.	Płońsk	Płońsk
3.	Brudzeń	Płock	15.	Proboszczowice	Płock
4.	Bulkowo	"	16.	Radzanów	Płońsk
5.	Drwały	"	17.	Radzikowo	"
6.	Goślice-Dźwierzno	"	18.	Raciąż	Sierpc
7.	Grodnia	"	19.	Radzymin	Płońsk
8.	Karwosiaki	"	20.	Robertowo-Żerniki	Płock
9.	Mokrzek	"	21.	Słupno (Cehanowo-Ośnica)	"
10.	Miszewo Murowane	"	22.	Szeligi	"
11.	Orszymowo	"	23.	Unierzyż	Płońsk
12.	Pieścida	Płońsk	24.	Wilkanowo	Płock
			25.	Wyszogród	"
			26.	Zakroczym	Nowy Dwór M.

IRENA GÓRSKA, JERZY PYRGAŁA
 LUCJA DIULICZ, WOJCIECH SZYMAŃSKI

**WYNIKI BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH PRZEPROWADZONYCH
 NA TERENIE MAZOWSZA W ROKU 1959 PRZEZ PRACOWNIĘ
 POLSKIEGO ATLASU ARCHEOLOGICZNEGO IHKM PAN**

P o ś w i ę t n e, pow. Płońsk. Mgr Jerzy Pyrgała przeprowadził systematyczne badania wykopaliskowe na terenie osady z późnego okresu lateńskiego i okresu wpływu rzymskich oraz z okresu wczesnośredniowiecznego w miejscowości Poświętne, pow. Płońsk, na terenie Rolniczego Zespołu Doświadczalnego.

Osada Poświętne położona jest na lewym brzegu doliny rzeki Płonki na tarasie nadzalewowym. Taras wchodzi w dolinę rzeki dwoma cyplami szerokimi na ca 50 m. Krawędzie tarasu nadzalewowego są w tym miejscu wyraźnie podcięte, lecz nie wysokie (ok. 0,5 m). Na dalszych odcinkach taras nadzalewowy łagodnie przechodzi w dolinę rzeczną.

W czasie przeprowadzonych w kwietniu 1959 r. badań powierzchniowych zebrano duże ilości materiału ceramicznego z okresu wpływów rzymskich. Przeprowadzone systematycznie badania w rb. objęły płaszczyznę od górnej platformy wzniesienia ku dolinie rzeki wzdłuż wschodniego cypla tarasu. Badania wykazały, że pod warstwą ziemi ornej występuje jednolita warstwa kulturowa o miąższości 20—30 cm silnie przemieszana z polepą, zawierająca znaczne ilości ceramiki wczesnośredniowiecznej oraz ceramiki z okresu wpływów rzymskich. Twarda, zwarta konsystencja warstwy kulturowej nie wykazała żadnych śladów zarysów. Dopiero odsłonięcie większej przestrzeni oraz przekopanie górnej części warstwy kulturowej odsłoniło pierwsze zarysy obiektów. Były to przede wszystkim jamy bardzo dobrze rysujące się w piaszczystym podłożu calcowym o głębokości nieprzekraczającej 1 m.

Część z nich pochodzi z okresu wczesnośredniowiecznego, a część z rzymskiego. Jako podstawa do takiej chronologii służy znaleziona w nich ceramika. Odsłonięto także nieokreślony w chwili obecnej zarys o dość regularnych kształtach, o wymiarach 2×2,5 m, w którym licznie występowała ceramika wczesnośrednio-

wieczna. Poza tym odsłonięto szereg zarysów z rzymską ceramiką zasobową. Wyżej wymienione obiekty wymagają prac wykończeniowych w przyszłym roku. W pobliżu kulminacji wzniesienia, tuż pod ziemią orną, odsłonięto część owalnego zarysu, który stanowiła zwarta masa przepalanej gliny i duże kamienie. W profilu okazało się, że jest to wkop jamowy o głębokości 1,80 m i szerokości 1,40 m, obramowany kamieniami. Górną warstwę tego obiektu stanowił rumosz gliniany, w którym znaleziono ślady wyciśniętej w kształcie półokrągłych otworów polepy. Pochodzą one prawdopodobnie z rusztu. Dolną część jamy stanowiły warstwy gliny, białej masy przypominającej jakby wapno, oraz wypalonego na miałko węgla drzewnego. W warstwie białej masy oraz gliny znaleziono fragmenty naczyń z okresu wpływów rzymskich, które sprawiły wrażenie, że zostały celowo potłuczone i skorupami wyłożono część wypełniska jamy. Obiekt ten, którym być może jest piec garncarski, należy zbadać do końca w roku przyszłym.

Ciekawe zabytki ruchome, to znaleziony na powierzchni brązowy kabłączek skroniowy, srebrny, pusty kabłączek skroniowy typu pomorskiego znaleziony tuż pod powierzchnią ziemi ornej, gliniane przęśliki z okresu wczesnośredniowiecznego i rzymskiego, żelazny nóż ze śladami drewnianych okładzin na rękojeści, szydło, kamienna osełka, obrobione rogi zwierzęce.

Ceramika wczesnośredniowieczna ze śladami obtaczania charakteryzuje się silnie wywiniętymi krawędziami naczyń, ornamentem falistym i pasowym. Jest dobrze wypalona, na kilku dnach występują znaki garncarskie. Występuje tu także ceramika ręcznie lepiona o cechach charakterystycznych dla ceramiki okresu późnolateńskiego i rzymskiego. Uderza tu duża różnorodność form naczyń, występują fragmenty naczyń dwustozkowych, mis, kubków, jak też naczyń zasobowych.